

דניתי מיטרא [שלחו החכמים אליו שני תלמידי חכמים, כדי שיבקשו ממנו שיתפלל שיבוא מטר].

אזול לביתיה — ולא אשכחהו [הלכו לביתו של אבא חלקיה, ולא מצאוהו שם].

אזול בדברא, ואשכחהו דהוה קא רפיק בדברא [הלכו בשדה, ומצאוהו שם כשהוא עודר את הקרקע].

כג-ב יהבו ליה שלמא [נתנו לו החכמים שלום], ולא אסבר להו אפיה [ולא האיר להם פנים] (1352), אלא המשיך לעסוק במלאכתו.

כפניא [לפנות ערב], כשסיים מלאכתו והלך לביתו, כי הוה מנקט ציבי [כאשר נשא עמו בדרכו הביתה ענפי עצים], דרא ציבי ומרא בחד כתפא [הניח את העצים ואת המעדר שעדר בו על כתף אחת], וגלימא בחד כתפא [ואת בגדו — על הכתף האחרת].

כולה אורחא לא סיים מסאני [לכל אורך הדרך לא נעל מנעלים], אלא הלך יחף (1353). כי מטי למיא — סיים מסאניה [רק כאשר הגיע למקום שצריך לעבור במים — נעל מנעליו].

כי מטא להיזמי וחיגי — דלינהו למניה

[כאשר הגיע למקום שצריך לעבור בין קוצים, הגביה את בגדיו] כדי שלא יקרעו.

כי מטא למתא [כאשר הגיע אבא חלקיה לפאתי העיר], נפקה דביתהו לאפיה כי מיקשטא [יצאה אשתו לקראתו כשהיא מקושטת בתכשיטים].

כי מטא לביתיה [כאשר הגיע לביתו], עלת דביתהו ברישא, והדר עייל איהו, והדר עיילי רבנן [נכנסה קודם אשתו אל הבית, ואחריה נכנס הוא (1354)], ורק לבסוף הכניס את החכמים].

יתיב וכריך ריפתא [ישב אבא חלקיה ואכל פת], ולא אמר להו לרבנן איתו כרוכו [ולא אמר לחכמים שיבואו אף הם לאכול].

פלג ריפתא לינוקי [חילק אבא חלקיה פת לילדיו]. לקשישא חדא [לילד הגדול יותר נתן פת אחת], ולזוטרא תרי [ולקטן — נתן שתיים].

אמר לה לדביתהו [אמר אבא חלקיה לאשתו]: ידענא דרבנן משום מיטרא קא אתו [יודע אני שהחכמים באו בגלל המטר, לבקש שאתפלל עלין].

ניסק לאיגרא וניבעי רחמי [הבה נעלה

כדרך שמשיבים שלום לאנשים חשובים.

1353. הבן יהודע כתב שלא היה הולך יחף ממש, אלא כרך סביב רגליו חתיכה של בגד ישן, כדי להפסיק בין רגליו לקרקע. אמנם לא היה אותו בגד מגן עליו מנשיכת נחש ועקרב.

1354. אף שאמרו בגמרא במסכת ברכות [סא א]: לא ילך אדם אחרי אשה, ואפילו היא אשתו,

כתרא [טז ב] פירש: אם אין לאדם אוהבים — נוח לו שימות.

1352. כך כתב הבן יהודע. שאין הכוונה שלא השיב להם שלום כלל, שהרי אין בכך ביטול מלאכה, ולמה לא ישיבם?! אלא שהחזיר להם שלום בעוד שהוא עוסק במלאכה, ולא נשא פניו אליהם להביט בהם כפנים צהובות ומאירות, ולהראות להם איזה תנועה של חיבה וכבוד

אמרו ליה: שדרי לן רבנן לגבי דמר, למיבעי רחמי אמיטרא [שלחו אותנו החכמים אל כבודו, כדי שיבקש רחמים על המטר].

אמר להו: ברוך המקום, שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה, אלא הוריד את המטר בלי תפילתי. וכפי שהבאנו לעיל, שרצה אבא חלקיה להסתיר מהם את הדבר, שירד הגשם על ידי תפילתו.

אמרו ליה: ידעינן דמיטרא מחמת מר הוא דאתא [יודעים אנו, שהמטר ירד מחמת תפילתו של כבודו], ואין טעם לנסות להסתיר את הדבר.

אלא, למרות שמטרתנו כבר הושגה, מכל מקום לימא לן מר הני מילי דתמיה לן [יאמר ויבאר לנו כבודו דברים אלו, שאנו תמהים עליהם]:

מאי טעמא כי יהבינא למר שלמא, לא אסבר לן מר אפיה [למה כאשר באנו לשדה ונתננו לך שלום, לא הסברת לנו פניך]?

אמר להו: שכיר יום הואי, ואמינא לא איפגרי [שכיר יום הייתי. שבעל השדה שכר אותי, לעשות מלאכתו כל היום. ואמרתי בלבי, שלא אתבטל ממלאכתי אפילו זמן מועט זה, של הסברת פנים] (1356).

מצוה היא, ואם כן, היה לו ליבטל ממלאכתו עבור זה, שהרי פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום! ותיריך, שהיה עני, והיה צריך את שכר המלאכה לפרנסת בניו הקטנים, שהיא מצוה. וכעין זה כתב במצפה איתן, עיין שם. אמנם מסתבר לומר, שהוא רק לא הסביר להם פניו, אבל ענה להם שלום, שהרי אין בכך ביטול מלאכה.

לעליית הגג ונבקש רחמים על כך] לפני שהחכמים יאמרו לשם מה באו, אפשר דמרצי הקדוש ברוך הוא וייתי מיטרא [אולי יתרצה הקדוש ברוך הוא לתפילתנו ויביא מטר].

ולא נחזיק טיבותא לנפשיין [ולא נחזיק טובה לעצמנו בפרהסיא, שיאמרו כולם שמחמת תפילתנו ירד המטר], אלא רק אנחנו נדע את הדבר.

סקו לאיגרא [עלו הוא ואשתו לעליית הגג]. קם איהו בחדא זויתא, ואיהו בחדא זויתא [עמד הוא, אבא חלקיה, בזוית אחת של החדר. ואשתו עמדה בזוית אחרת] (1355), והתפללו.

נענה הקדוש ברוך הוא לתפילתם של אבא חלקיה ואשתו, ומיד התחילו להופיע ענני גשם.

קדים סלוק ענני מהך זויתא דדביתהו [הקדימו ועלו ענני הגשם מאותה זוית שעמדה בה אשתו של אבא חלקיה]. שהיא נענתה תחילה.

כי נחית [כאשר ירד אבא חלקיה מעליית הגג], התמם ואמר להו לחכמים: אמאי אתו רבנן [לשם מה באו החכמים אלי]?

באופן זה, שלא היתה ברירה אחרת — ודאי מותר. יעב"ץ.

1355. כמו כן מצינו גבי יצחק ורבקה, שנאמר בהם "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא", ופירש רש"י: זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת.

1356. הקשה המהרש"א, הרי שאילת שלום —

אמר להו: כולה אורחא — חזינא [כל הדרך, ראיתי את אשר לפני, ויכולתי להזהר שלא לדרוך על דברים חדים ומכאיבים]. אבל במיא — לא קא חזינא [כאשר עברתי במים, לא יכולתי לראות. ושמא ישכני דג או נחש], לכן נעלתי מנעלים.

עוד שאלוהו: מאי טעמא כי מטא מר לחיזמי וחיגי, דלינהו למניה [למה כאשר הגעת למקום קוצים, הגבהת את בגדיך] כדי שלא יקרעו? מה הועלת בכך, הרי במקום שיקרעו הבגדים — נשרט גופך!

אמר להו: זה, הגוף, אף אם הוא נשרט ונפצע, לבסוף הרי הוא מעלה ארוכה ומתרפא.

ואילו זה, הבגד שנקרע, אינה מעלה ארוכה (1358).

ולכן עדיף לי שישרט ויפצע גופי, ולא שיקרע הבגד (1359).

עוד שאלוהו: מאי טעמא כי מטא מר למתא, נפקא דביתהו דמר כי מיקשטא

עוד שאלוהו: ומאי טעמא דרא מר ציבי אחד כתפיה, וגלימא אחד כתפיה [ולמה נשאת את העצים על כתף אחת, ואת הבגד על הכתף השניה]? הרי יכול היית לשים את העצים על הבגד, כדי שלא יכאיבו לך חודי העצים!

אמר להו: אותו בגד לא שלי היה, אלא — מלית שאולה היתה. שאלתי אותה מאדם אחר, כדי ללבשה.

להכי, לדבר זה, ללבישה, שאלי. היה הבגד שאול לי. ואילו להכי, לצורך אחר, לשאת על הבגד עצים — לא שאלי [לא היה הבגד שאול לי].

ולכן היה אסור לי לשאת את העצים על הבגד, כי הבגד עלול היה להתבלות ולהקרע על ידי העצים (1357).

עוד שאלוהו: מאי טעמא כולה אורחא לא סיים מר מוסאניה, וכי מטי למיא סיים מוסאניה [למה כל הדרך לא נעלת נעליים, ורק כשהגעת למים נעלת מנעליך]?

ש"בל תשחית" של הגוף — חשוב יותר, מכל מקום, היות ולענין שריטות — הגוף מעלה ארוכה, לכן כאן לא שייכת סברת הגמרא שם. מהרש"א.

1359. כמו כן מצינו במסכת בבא קמא [צא ב] גבי רב חסדא, שכאשר היה הולך בין הקוצים היה מגביה בגדיו, מאותו טעם, כי זה מעלה ארוכה, וזה אינו מעלה ארוכה. ועיין בשו"ת אגרות משה [חו"מ ב', סימן ס"ו] שדן בשאלה האם מותר לאדם לעשות ניתוח כדי ליפות עצמו, ודן האם אפשר להביא ראיה מכאן, שמותר לאדם לחבול בעצמו כדי להרויח, ואם

1357. יש לעיין, למה הוצרך לומר טעם זה, הרי לענין הגבהת בגדו כשהלך בין הקוצים, הסביר [להלן] שעשה כן משום שהגוף מעלה ארוכה, ואילו הבגד אינו מעלה ארוכה. אם כן, למה לא אמר להם טעם זה גם גבי שאלתם זו? ואפשר שמילתא עדיפא אמר להו. עוד אפשר לומר, שגבי קוצים, קרוב לודאי שאכן יקרעו הבגדים. ואילו כאן, החשש רחוק יותר.

1358. למרות שהגמרא במסכת שבת [קכט א] מספרת, שכאשר רבה הקיז דם, ולא היו מצויים עצים לעשות לו מדורה, שברו ספסל לצורך זה, למרות שיש איסור של "בל תשחית", משום

לכם], **ואמינא** [ואמרתי בלבי], הרי ודאי שלא יצטרפו החכמים לסעודה, כי יראו שאינה מספקת לכולם. לכן לא אזמינם לסעודה, כדי שלא אחזיק בהו ברבנן **טיבותא בחנם** [שלא יכירו לי טובה בחנם, על דבר שלא התכוונתי באמת לעשות עבורם].

עוד שאלוהו: **מאי טעמא יהיב מר לינוקא קשישא חדא ריפתא, ולזוטרא תרי** [למה נתת לילד הגדול פת אחת, ולקטן שתיים]? והרי הסברא נותנת שהגדול צריך יותר מזון!

אמר להו: האי, זה, הגדול, קאי בביתא [נמצא בבית], ויכול הוא לאכול עוד אחרי הסעודה, מתי שירצה. ואילו **האי, הקטן, יתיב בכי כנישתא** [יושב בבית המדרש לפני רבן], ואינו חוזר כל היום לביתו.

עוד שאלוהו: **ומאי טעמא קדים סלוק ענני מהך זיתא דהוות קיימא דביתהו דמר, לעננא דידיה** [מה הטעם שהקדימו העננים לעלות מאותה זית שבה עמדה אשתך, ורק אחר כך עלו מהזוית שבה אתה עמדת]?

אמר להם: כי זכויותיה של אשתי מרובים מזכויותי. **משום דאיתתא שכיחא בביתא,**

[למה כשהגעת לעיר, יצאה אשתך לקראתך כשהיא מקושטת]?

אמר להו: כדי שהיא תמצא חן בעיני, ולא אתן עיני באשה אחרת.

עוד שאלוהו: **מאי טעמא עיילא היא ברישא, והדר עייל מר אבתרה, והדר עיילינן אנן** [למה נכנסה קודם האשה, ואחר כך אתה⁽¹³⁶⁰⁾, ורק אחר כך אנחנו], וכי כך היא דרך ארץ, שהאורחים נכנסים אחרונים?

אמר להו: משום דלא בדקיתו לי [משום שאינכם בדוקים לי]. שאיני יודע אם כשרים אתם או פרוצים בעריות⁽¹³⁶¹⁾. והיות וכך, לא רציתי שתכנסו אתם אחרי אשתי, וגם לא רציתי שתשארו אתם עם אשתי בחוץ. לכן נכנסנו בסדר הזה: קודם אשתי, אחר כך אני, ואחר כך אתם. שבאופן הזה לא היה כל חשש פריצות⁽¹³⁶²⁾.

עוד שאלוהו: **מאי טעמא כי כריך מר ריפתא, לא אמר לן איתו כרוכו** [למה כאשר אכלת פת, לא הזמנת אותנו לאכול איתך]?

אמר להם: **משום דלא נפישא ריפתא** [משום שלא היתה הפת מרובה כדי שתספיק אף

ביחד, מכל מקום חשש שמא על מפתן הבית יודמן לו אונס שלא יוכל להכנס עמהם, כגון שיבוא אדם חשוב לדבר איתו, וכיון שנתן להם רשות להכנס, אין זה דרך ארץ לומר להם עתה שימתינו עד שיכנס הוא.

1361. כפי שמצינו במסכת דרך ארץ: לעולם יהיו כל בני אדם בעיניך כלסטים. רש"י.

1362. אמנם אפשר היה שהם יכנסו קודם, אחר

כן, אולי מותר גם כדי ליפות עצמו. עיין שם שהאריך.

1360. והרי הגמרא אומרת [במסכת ברכות סא א, ובעוד מקומות] לא ילך אדם אחרי אשה, ואפילו היא אשתו. ואם כן, היית צריך להכנס אתה ראשון, אחר כך אנחנו, ואחר כך אשתך! והשיב להם, משום שאינכם בדוקים לי, ולכן לא רציתי שהיא תלך בסמוך אליכם. מהרש"א.

וכתב הבן יהוידע, שאף שהיה הולך עמהם

אי נמי [ועוד סיבה יש שזכויותיה מרובין מזכויותי], משום הנהו בריוני דהו בשיבכותן [אותם בורים ועמי הארץ שדרו בשכנותנו], והיו מצערים אותנו (1363).

אנא בעי רחמי (1364) דלימותו [אני ביקשתי רחמים שימותו ולא יצערונו יותר] (1365),

והיא, אשתי, בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא [והיא בקשה רחמים שיחזרו אותם בריונים בתשובה] (1366).

ויהבא ריפתא לעניי, ומקרבא הנייתה [כי האשה נמצאת בבית. וכאשר בא עני רעב, נותנת היא לו פת, ויכול הוא לאכול מיד ולשבע].

ואילו אנא [אני], איני נמצא בבית, ואיני יכול לתת פת מוכנה לאכילה, אלא יהיבנא זוזא [אני נותן לעני מעות שיקנה בהן פת], ולא מקרבא הנייתה [ואין הנאתו קרובה ומזומנת מיד], כי צריך הוא להתעכב בקניית הפת.

חלקיה. וכתב הגבורת ארי, שצריך לומר שלא שמע רבי מאיר מעשה זה. כי אם כן, למה ביקש עליהם שימותו? ועיין שם שיישב בעוד אופנים. והצל"ח שם מקשה, הרי הלשון "בעי רחמי עלייהו" משמע שביקש עליהם רחמים, ואיך סיים "דלימתו"? ועוד, מהו הלשון [שם במסכת ברכות] "כי היכי דלימתו"? ועוד, וכי לא ידע שעדיף להתפלל שישובו בתשובה?

ותירץ, שראה באותם בריונים שרשעים גמורים הם, וראה שהקב"ה נותן להם כל טוב בעולם הזה, והבין מזה שהם מאותם שנאמר בהם "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו". וביקש שלא יתנהג עמהם הקב"ה כך, במידה זו, אלא ירחם עליהם להענישם ולפקוד עליהם עונם בעולם הזה, וממילא ימותו בעונם. אבל אשתו מנעתו מכך, ואמרה שיש לבקש עליהם רחמים שיחזרו בתשובה.

1365. עיין בענף יוסף שביאר בשם באר מים חיים [וירא דף קנ"ח] כמה נחלקו אבא חלקיה ואשתו.

1366. המהרש"א במסכת ברכות [שם] הקשה, היאך אפשר להתפלל על כך שאדם יחזור בתשובה, הרי הכל בידי שמים — חוץ מיראת שמים, שנתונה רק בידי האדם! ובשלמא על

כך הוא, ואחר כך אשתו. אבל אין זו דרך ארץ, אלא קודם נכנס בעל הבית. מהרש"א.

1363. תמה הגבורת ארי, וכי מותר להתפלל על עמי הארץ שימותו? ובאמת במסכת ברכות פירש רש"י, שבריוני — היינו פריצים. וכתב הגבורת ארי, ששמא מה שאמר רש"י כאן "עמי הארץ", היינו כאותם שאומרת עליהם הגמרא במסכת פסחים [נד א], שמותר לנחרם כדג ביום הכפורים שחל בשבת, וכפי שאומר שם הרי"ף, שישנם שני סוגי עם הארץ.

1364. הגמרא במסכת ברכות [י א] מביאה מעשה זה גבי רבי מאיר וברוריא אשתו. וכך הגמרא מספרת שם: הנהו בריוני דהו בשבכותיה דרבי מאיר, והו קא מצערו ליה טובא, הוה קא בעי רבי מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלימותו. אמרה ליה ברוריא דביתהו: מאי דעתך? משום דכתיב: "יתמו חטאים"? מי כתיב חוטאים? חטאים כתיב! ועוד, שפיל לסיפיה דקרא: "ורשעים עוד אינם". כיון דיתמו חטאים — ורשעים עוד אינם! אלא, בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה — ורשעים עוד אינם. בעא רחמי עלויהו — והדרו בתשובה. מעשה זה של רבי מאיר היה אחרי המעשה המוזכר כאן באבא

ואהדרו [ובאמת לבסוף חזרו בתשובה].

בידו לתת מטר. ועל עצמו אמר כך].

ואמאי קרי ליה [ולמה קראו לו בכינוי זה]:
"חנן הנחבא"?

מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא⁽¹³⁶⁹⁾.
שכאשר נכנס לעשות צרכיו, היה מתחבא
בבגדיו מרוב צניעות שהיתה בו.

אמר ליה רבי זריקא לרב ספרא: תא חזי
[בוא וראה] מה ההבדל והחילוק בין אלו
שנחשבים לתקיפי דארעא דישראל [בני ארץ
ישראל, שנחשבים שם כתקיפים, המתנהגים
בתקיפות ובעוז] — לאלו שנחשבים לחסידי
דבבל [בני בבל, שנחשבים שם כמתנהגים
בענוה].

כלומר, שאותם הנחשבים בארץ ישראל
כתקיפים, הרי הם ענוים יותר מאותם
הנחשבים ענוים בבבל.

מי הם הנחשבים כחסידי דבבל — רב הונא
ורב הסדא.

חנן הנחבא [להלן מבארת הגמרא למה
כינהו בכינוי זה: "הנחבא"] בר ברתיה
דהרני המעגל הרה [בן בתו של חוני המעגל
היה].

כי הוה מצטריך עלמא למיטרא [כאשר נצרך
העולם למטר], הוה משדרי רבנן ינוקי דבי
רב לגביה [היו החכמים שולחים תינוקות
של בית רבן⁽¹³⁶⁷⁾ אליו, אל חנן הנחבא], כדי
לרכך את ליבו, שיתכוין יותר בתפילתו.

ונקטי ליה בשיפולי גלימיה [והיו התינוקות
אוחזין בשולי בגדו], ואמרו ליה: אבא, אבא
[כך היו רגילים לקרותו], הב לן מיטרא [תן
לנו מטר]!

אמר חנן לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של
עולם! עשה בשביל תינוקות אלו, שמבקשים
ממני מטר, ואין מכירין בין אבא דיהיב
מיטרא [שיכול לתת מטר], הקדוש ברוך
הוא⁽¹³⁶⁸⁾, לאבא דלא יהיב מיטרא [שאין

1367. כתב המהרש"א, שהיו שולחים לו דווקא
תינוקות ולא חכמים, כפי ששלחו לאבא חלקיה,
משום שאם היו שולחים לו חכמים, היה נחבא
מפניהם בבית הכסא מרוב ענוה, וכדי שלא
יחזיק טובה לעצמו. לכן שלחו אחריו תינוקות,
כדי שילכו אחריו לאן שילך, ויאמרו לו "אבא
אבא וכו'".

1368. שנקרא אב לישראל, כפי שנאמר: "הלא
הוא אביך קנך". ורש"י פירש: שאין מכירין בין
חנן לאביהן שבשמים, כסבורין עלי שאני אביהן.

1369. רש"י מביא שיש שלא גורסים "בבית

עצמו, יכול האדם לבקש שיעזרוהו ה' שיחזור
בתשובה, כי הבא ליטהר — מסייעין אותו. אבל
זהו רק במי שבא ליטהר, וכאן הרי מדובר בבני
אדם שהיו רשעים באותה שעה! ועיין שם מה
שכתב ליישב.

והבן יהודע כתב, שבזה גופא נחלקו אבא
חלקיה ואשתו. שאבא חלקיה סבר, שאין נכון
לבקש מהקדוש ברוך הוא שיעשה אותם צדיקים,
כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. אבל
אשתו סברה, גדולה אהבה שמקלקלת את
השורה, והיות ונאמר בישראל "כי נער ישראל
ואוהבהו", לכן נוכל להתפלל לקלקל השורה,
היפך המדה שקבע הקדוש ברוך הוא בעולם.
עיין שם.

שכך היה מנהגם: **כי הוה מצטרדיך עלמא למיטרא** [כאשר הוצרך העולם למטר], הוה עייל לביתיה [היה נכנס רבי יונה לביתו], ואמר להו: **הבו לי גואלקי, ואזיל ואייתי לי בזוזא עיבורא** [ואמר לבני הבית: תנו לי שק, ואלך ואביא דגן בשווי זוז].

כך אמר לבני ביתו. כי רצה להסתיר אפילו מהם שהגשם בא על ידי תפלתו.

כי הוה נפיק לברא [לאחר שיצא מחוץ לביתו], לא היה הולך לשוק כפי שאמר לבני הבית, אלא **אזיל וקאי בדוכתא עמיקתא** [הלך ועמד במקום נמוך ועמוק], שהוא מקום ראוי יותר לתפילה, **דכתיב: "ממעמקים קראתיך ה'"** (1371).

והב"ח גורס בדברי רש"י: תא ליכניף אהדדי — אלמא בפרהסיא היו עושין ולא בצניעה. לישנא אחרינא: נכניף אהדדי, אלמא משום חד מינייהו לא אתי. ולפי גירסא זו לא קשה. כי ללשון הראשונה של רש"י, באמת גם אחד מהם היה נענה. ואם כן, בהתכנסותם יחד גרמו לפירסום הדבר. ועיין עוד בגבורת ארי ובבן יהודע.

1371. כך מצינו במסכת ברכות י' ב]: ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר: **ממעמקים קראתיך ה'**. תניא נמי הכי: לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום, שנאמר: **ממעמקים קראתיך ה'**.

וכך פסק השולחן ערוך [סימן צ' סעיף א']. והביא שם המשנה ברורה [ס"ק ה'] בשם המגן אברהם, שעכשו נהגו שהמקום שהש"ץ עומד עליו הוא עמוק משאר בית הכנסת, משום

וכך היה מנהגם: **כי הוה מצטרדיך עלמא למיטרא** [כאשר הוצרך העולם למטר], אמרי [אמרו]: **ניכניף לגבי הדדי וניבעי רחמי** [נתכנסו יחד ונבקש רחמים], **אפשר דמירצי הקדוש ברוך הוא דייתי מיטרא** [שמא יתרצה הקדוש ברוך הוא, ויביא לנו מטר].

הרי לנו, שאף שלא היה כחם רב כל כך, שהרי לא בא המטר בשביל אחד מהם, אלא רק כאשר נתכנסו יחד, בכל זאת היו מפרסמים את הדבר (1370), שבא הגשם מחמת תפלתם.

לעומת זאת, בוא וראה את ענוותנותם של אלו שנחשבים כתקיפי דארעא דישראל, כגון **רבי יונה אבוח דרבי מני**.

הכסא". אלא שכאשר היו מבקשים ממנו להתפלל על הגשמים, היה מחביא את עצמו מרוב ענוה.

ורבינו חננאל כתב: קבלה בדינו, שהיו חכמים מתעסקין למנותו פרנס על הציבור, ולא קיבל, והלך ונחבא. לפיכך היו קורין אותו "חנן הנחבא".

ורבינו גרשום כתב, שקראו לו "הנחבא" מפני שהיה מתפלל בחשאי.

והבן יהודע כתב, שאפשר שהיה כתוב בגמרא בראשי תיבות "כביה"כ". ובאמת הכוונה לבית הכנסת. דהיינו, שכאשר היה הולך להתפלל על המטר, היה מחביא עצמו בבית הכנסת, שהוא מקום מוצנע, כדי שלא ירגישו בו. והמעתיקים טעו ופתרו את הראשי תיבות ל"בית הכסא". והביא שכך כתב בעיין יעקב.

1370. נתבאר על פי הגירסא לפנינו. וצריך להבין, מהיכן משמע שהיו מפרסמים את הדבר, הרי ודאי הוצרכו להתכנס יחד, כי המטר לא היה בא בשביל אחד מהם!

וקאי בדוכתא צניעא, והוי מכסי בשקא, ובעי רחמי, ואתי מיטרא [והיה עומד במקום צנוע, כדי שלא יראוהו, ומתכסה באותו שק שנטל עמו⁽¹³⁷²⁾], ומבקש רחמים, והיה יורד מטר].

כי הוה אתי לביתיה [כאשר היה חוזר לביתו], אמרי ליה [שאלוהו בני הבית]: אייתי לן מר עיבורא [האם הבאת לנו את הדגן שהלכת לקנות]?

ושוב לא גילה להם רבי יונה שבא הגשם מחמת תפילתו, אלא רק אמר להו: אמינא [אמרתי בליבי], הואיל ואתא מיטרא, השתא רווח עלמא [הואיל ובא גשם, יהיה עתה שפע בעולם], ויזולו הפירות. ולכן לא כדאי לקנות עתה תבואה.

ותו [ועוד] מעשה שמוכיח את חסידותו של רבי יונה:

רבי מני בריה [בנו של רבי יונה], הוה קא מצערי ליה דבי נשיאה [היו מצערין אותו אנשי בית הנשיא].

הלך רבי מני, ואישתטח על קברא דאבוה [השתטח על קבר אביו, רבי יונה]. אמר ליה: אבא אבא! הני [אלו], אנשי בית הנשיא, מצערו לי [מצערים אותי]!

יומא חד הוה קא חלפי התם [יום אחד עברו אנשי בית הנשיא שם, ליד מערת קבורתו של רבי יונה].

אינקוט כרעא דסופותיהו [נדבקו רגלי

סוסייהם בקרקע המערה], ולא היו יכולים לזוז משם, עד דקבילו עליהו דלא קא מצערו ליה [עד שקבלו על עצמם שלא לצער את רבי מני].

ותו [ועוד מעשה מרבי מני בנו של רבי יונה].

רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב [היה שכיח ומצוי לפני רבי יצחק בן אלישיב. שהיה לומד תורה ממנו].

אמר ליה רבי מני לרבי יצחק: עתירי דבי חמי קא מצערו לי [העשירים של בית חמי מצערים אותי]. שמחמת עשירותם — מתגאים הם עלי.

אמר רבי יצחק: אם כן — ליענו [ייעשו אותם עשירים — עניים]!

ואיענו [ואכן כך היה, שנעשו עניים].

לאחר שנעשו עשירי בית חמיו של רבי מני עניים, באו אליו, ודחקו בו לפרנסם.

חזר רבי מני ואמר לרבי יצחק בן אלישיב: קא דחקו לי [עתה הם דוחקין בי לפרנסם]!

אמר רבי יצחק: אם כן, ליעתרו [שיחזרו וייעשו עשירים]!

ואיעתרו [ואכן חזרו לעשירותם].

עוד אמר רבי מני לרבי יצחק: לא מוקבלי עלי אינשי ביתי [אין אשתי מקובלת עלי,

1372. ולכן אמר בתחילה שיתנו לו שק כדי שכיבא בו תבואה, כי רצה להסתיר מעשיו. ואם

"ממעמקים קראתיך ה'". ולכן נקרא הש"ץ בכל מקום: "יורד לפני התיבה".

לפי שאינה יפה].

אמר ליה רבי יצחק: מה שמנה של אשתך? (1373)

אמר לו רבי מני: שמה חנה.

אמר רבי יצחק: תתייפי חנה [תיעשה חנה יפה]! (1374)

ונתייפת [ואכן נעשתה יפה].

אבל, מאחר שנעשית אשתו יפה, התחילה להתגאות עליו.

חזר ואמר ליה רבי מני לרבי יצחק: עתה,

שהיא יפה, קא מגנדרא עלי [היא מתגדלת ומתגאה עלי]!

אמר ליה רבי יצחק: אי הכי [אם כך] — תחזור חנה לשחרוריתה [לכיעורה] (1375).

ואכן כך היה, שחזרה חנה לשחרוריתה (1376).

חנהו תרי תלמידי דהווי קמיה דרבי יצחק בן אלישיב [אותם שני תלמידים שהיו למדים לפני רבי יצחק בן אלישיב], אמרו ליה: ניבעי מר רחמי עלן דניחכים טובא [יבקש הרב עלינו שנחכים הרבה]!

אמר להו: עמי היתה [דבר זה היה בידי, שכל מה שאני מבקש, נותנין לי מן השמים]

יוכל לעמוד בדרך האמצעי. ואמר לו רב יצחק "תחזור חנה לשחרוריתה". שיכול באמת לחזור וללכת בדרך האמצעי, כי מעתה לא יטה עוד לאחד הקצוות [הובא בענף יוסף].

1375. כתב הבן יהודע, שלא התפלל על כך שלא תקניט את רב מני מחמת יפיה, ותשאר גם יפה וגם חסידה, כי הדבר היה מועיל אמנם לפי שעה, אבל לא בתמידות, שהרי יצרו של אדם מתחדש עליו כל שעה. לכן בחר לעקור ממנה היופי, ואז תתבטל סיבת הגאווה.

1376. מסתבר שעשה רב יצחק כל זאת, שהעני והעשיר שוב את קרוביו של רבי מני, וייפה וכיער שוב את אשתו, כדי להורות לו, שאין כדאי לשנות בכח את מה שנגזר על האדם, כי ודאי משמים כיוונו כך לטובתו. שאם לא כן, הרי יכול היה עדיין ללכת על דרך האמצעי. דהיינו, שיהיו קרוביו לא עשירים ולא עניים, וכן אשתו, שלא תהיה נאה, אבל גם לא תהיה מכוערת. וכעין זה כתב ביעב"ץ, וזה לשונו: קא משמע לן, שלפעמים אשה יפה רעה היא, וסרת טעם.

היה לוקח שק בידו בסתם, היו מרגישים בו שהוא הולך להתפלל.

1373. לגבי ענין זה, שביקש בדווקא את שמה, עיין בהערה להלן כה א, לגבי המעשה ברבי חנינא בן דוסא ואיכו.

1374. בספר מחיר יין כתב, שאי אפשר לבאר את המאמר כפשוטו, שיעשה הקב"ה נסים גלויים ומפורסמים לשנות טבע הבריאה כדי למלאות תאוותו של רבי מני שתתיפה חנה וכו'. אלא הכוונה לענין רפואת הנפש. כי

"דביתהו" הוא משל לחומר. ורבי מני אמר לרבי יצחק שאינו יכול לכבוש את יצרו בדבר מה. ושאלו באיזו מידה, והשיב לו "חנה". והיא הקנאה, שמכונה כך כי כתוב גבי חנה שגרמה לה צרתה כעס בעבור הרעימה, כדי שתתקנא בה. ואמר לו רבי יצחק "תתייפי חנה". כלומר, שיתרחק מהקנאה לגמרי עד הקצה השני, שלא יתקנא אפילו במקום שהקנאה טובה, כגון "קנאת סופרים תרבה חכמה", כדי להרחיק הקנאה ממנו לחלוטין. ואמר לו רבי מני "קא מרדא עלי", כלומר, שהרגיש בנפשו שמערתה

יזמא חד, שמעיה דקא גרים [יום אחד, שמע כד-א רבי יוסי את רב אשי כשהוא לומד וגורס]: אמר שמואל: השולח דג מן הים בשבת, כיון שיבש בו בדג שטח שגדלו כסלע [הוא מין מטבע], אף שהדג עדיין מפרס לאחר מכן, ובעוד שהוא מפרס חזר והשליכו לים (1378) — חייב משום מלאכת נטילת נשמה (1379).

והטעם, כיון שיבש בדג כסלע, שוב אינו יכול לחיות (1380).

אמר ליה רבי יוסי בר אבין: וליזמא מר [והרי עליך להוסיף עוד פרט בדין זה, ולומר]:

סמוך לחשיכה, ונעשה יבש כסלע במוצאי שבת, שאינו חייב. עיין שם.

1379. כתב רש"י, שמדובר באופן שאין הדג מחוסר צידה. כגון שצד אותו כבר והוא בתוך סל, והניחו כך במים, כדי שימשיך לחיות, כדרך שעושים הדייגים. כי אם לא מדובר באופן זה, הרי חייב עליו משום צידה, ולא יתחייב עוד מיתה משום נטילת נשמה.

וכתב בגבורת ארי, שאפשר היה להעמיד גם באופן שמחוסר צידה, וכגון שעשה בשוגג, שאז יתחייב שתי חטאות: אחת משום צידה, ואחת משום נטילת נשמה. ועיין שם שהאריך בענין זה.

אמנם רבינו גרשום כתב, כיון שיבש בו כסלע חייב משום שני דברים: צידה, ונטילת נשמה. וצ"ב.

1380. ואף שבשעת מיתת הדג לא עשה השולח דבר, מכל מקום, כיון שכאשר הוציאו מן המים ויבש בו כסלע — ודאי הוא שימות, הרי זה כאילו הרגו בשעה ששלוהו מן הים. שיטה לבעל הצרורות.

— ושלחתינה [ושילחתינו מעמי, ועתה אין תפילתי מקובלת כל כך] (1377).

רבי יוסי בר אבין הוה שכיח קמיה דרבי יוסי דמזן יוקרת [היה שכיח ומצוי לפני רבי יוסי מהמקום שנקרא "יוקרת"]. שישב לפניו ללמוד תורה.

שבקיה [הניחו] — רבי יוסי בר אבין, דהיינו, הפסיק ללמוד אצל רבי יוסי דמזן יוקרת והלך לו, ואתא לקמיה דרב אשי [ובא ללמוד לפני רב אשי].

1377. כך כתב רש"י. ומשמע שנטל הקב"ה ממנו כח זה. אבל הלשון "ושלחתינה" לא משמע כך, כפי שהקשה כבר המהרש"א. אמנם עיין בהגהות הב"ח שגרס בסוף דברי רש"י: ומפני שלא רצה להטריח לפני המקום אמר כן. ולפי גירסא זו משמע שעדיין היה בידו כח זה, אלא שלא רצה להשתמש בו יותר.

כתב השפת אמת, שאפשר לפרש, שנתכוון רבי יצחק על ענין רוב התחכמות, שאינו למעליותא. והוא ביקש לשלוח ממנו [למנוע ממנו] ענין זה, שלא יהיה חכם יותר מדאי, ולכן לא רצה לבקש עליהם בענין זה עצמו.

והמהרש"א כתב, שבורדאי לא נתכוון לומר שאין תפילתו מקובלת בזקנותו יותר מאשר בצעירותו, אלא אמר שמרצונו שילח וביטל כח זה שהיה לו, ואינו רוצה עוד להטריח את קונו לשנות הטבע. וכעין זה כתב רבינו גרשום: כלומר, בתחילה היה לבי לכך. אבל קיבלתי עלי שלא להטריח את קוני.

1378. כך נתבאר בראשונים. אמנם הפני יהושע במסכת שבת [קז ב] כתב, שהחיוב מתחיל מזמן ששולה את הדג, אלא שלא נגמר החיוב עד שיבש בו כסלע. ונפקא מינה אם שלה את הדג